

Joachim Osiński*

Wybory do islandzkiego Alþingi z 30 listopada 2024 r. Programy, kandydaci, rezultaty wyborów i skutki dla systemu politycznego

The Icelandic Alþingi Elections of 30 November 2024.
Programmes, Candidates, Election Results and Implications
for the Political System

Słowa kluczowe: Alþingi, wybory przedterminowe, programy wyborcze, nowa ustawa wyborcza, koalicja Walkirii

Key words: Alþingi, early elections, election programmes, new electoral law, Walkiria coalition

Abstrakt: Celem artykułu jest analiza uwarunkowań politycznych i społecznych, które doprowadziły do przedterminowych wyborów do Alþingi w dniu 30 listopada 2024 r. Niezadowolenie społeczne z rządów trójpartyjnej koalicji – Partia Niepodległości, Partia Postępu i Ruch Lewica-Zieloni – spowodowało jej wewnętrzną dysfunkcjonalność. Główne spory dotyczyły problemów imigracji, kwestii gospodarczych i finansów publicznych oraz zakresu polityki społecznej. W programach wyborczych główne partie akcentowały propozycje naprawy sytuacji w tych dziedzinach. Wybory parlamentarne, pierwsze według nowej ustawy wyborczej, okazały się sukcesem partii centro-prawicowych i zmniejszyły fragmentaryzację Alþingi. Mandaty uzyskali reprezentanci pięciu z jedenastu partii biorących udział w wyborach, a najwięcej Socjaldemokratyczny Sojusz Islandii. Porażkę poniosły partie lewicowe, które utraciły mandaty w Alþingi i znalazły się poza nim. Nowy rząd koalicyjny z panią premier Krístrún Frostadóttir oparty o tzw. koalicję Walkirii, ma większościowe poparcie w Alþingi. Zasadnicza hipoteza artykułu sprowadza się do stwierdzenia, że system polityczny Islandii po wyborach będzie ewoluował w kierunku centro-prawicowym a dotychczasowa silna retoryka skrajnie ekologiczna, genderowa

* ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5783-0334>; prof. dr hab. nauk społecznych, Akademia Mazowiecka w Płocku. E-mail: j.osinski@mazowiecka.edu.pl.

i proimigracyjna znalazła się w impasie. Może to doprowadzić do dokończenia reform konstytucyjnych zapoczątkowanych w latach 2010–2011.

Abstract: The aim of this article is to analyse the political and social conditions that led to the early elections to the Alþingi on 30 November 2024. Public dissatisfaction with the three-party coalition government – the Independence Party, the Progressive Party and the Left-Green Movement – caused internal dysfunction. The main disputes concerned immigration issues, economic and public finance issues, and the scope of social policy. In their election programmes, the main parties emphasised proposals to remedy the situation in these areas. The parliamentary elections, the first under the new electoral law, proved to be a success for the centre-right parties and reduced the fragmentation of the Alþingi. Representatives of five of the eleven parties participating in the elections won seats, with the Icelandic Social Democratic Alliance winning the most. The left-wing parties suffered a defeat, losing their seats in the Alþingi and finding themselves outside it. The new coalition government led by Prime Minister Kristrún Frostadóttir, based on the so-called Valkyrie coalition, has the majority support in Alþingi. The article's main hypothesis is that Iceland's political system will evolve in a center-right direction after the elections, and the current strong, extreme environmental, gender, and pro-immigration rhetoric has reached an impasse. This could lead to the completion of the constitutional reforms initiated in 2010–2011.

Wprowadzenie

Wybory do Alþingi z 30 listopada 2024 r. były kolejnymi wyborami przedterminowymi w okresie ostatnich 15 lat w Republice Islandii. Wcześniejsze, przedterminowe wybory do parlamentu Islandii, które odbyły się 25 kwietnia 2009 r. zostały wymuszone na klasie politycznej silną presją ze strony islandzkiego społeczeństwa, zatroskanego o swoje losy poddane skutkom kryzysu bankowego i gospodarczego¹. Bezpośrednią przyczyną polityczną było opuszczenie koalicji rządowej przez socjaldemokratów zgrupowanych w Socjaldemokratycznym Sojuszu Islandii (*Samfylkingin jafnaðarmannaflökkur Íslands*, w skrócie: *Samfylkingin*) i utrata większości przez rząd w Alþingi. Premier i lider Partii Niepodległości (*Sjálfstæðisflokkurinn*) Geir Hilmar Haarde złożył wniosek o dymisję rządu 26 stycznia 2009 r. na ręce prezydenta Ólafura Ragnara Grímssona. W dniu 1 lutego 2009 r. prezydent desygnował Panią Jóhannę Sigurðardóttir na stanowisko premiera a sformowany przez nią rząd mógł liczyć na poparcie jedynie 27 deputowanych w Alþingi z Sojuszu i Ruchu Lewica-Zieloni (*Vin-*

¹ Por. J. Osiński, *Przemiany polityczne na Islandii w warunkach kryzysu bankowego i gospodarczego*, «Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace» 2011, nr 1(5), s. 13–45.

strihreyfingin – grænt framboð lub w skrócie: *Vinstri græn (VG)*), był więc rządem mniejszościowym. Dysponujące 32 deputowanymi w parlamencie Partia Niepodległości i Partia Postępu mogły z powodzeniem blokować poczynania rządu zmierzające do zapobieżenia skutkom wspomnianego kryzysu. Przedterminowe wybory parlamentarne okazały się jedynym efektywnym rozwiązaniem. W ich rezultacie Sojusz stał się największym ugrupowaniem w Alþingi z 20 deputowanymi, zaś Ruch Lewica-Zieloni uzyskał 14 mandatów, co w sumie dawało bezwzględną większość w 63-osobowym Alþingi i możliwość utworzenia stabilnego rządu². Partia Niepodległości doznała znaczącej porażki i pierwszy raz od 1937 r. nie była największą partią w Alþingi. Jednym z nowych zagadnień, które pojawiło się po wyborach była zmiana nastawienia do negocjacji akcesyjnych do Unii Europejskiej³.

Kolejne przedterminowe wybory parlamentarne w Islandii miały miejsce 29 października 2016 r.⁴ Zgodnie z kalendarzem miały się one odbyć 27 kwietnia 2017 r. lub wcześniej, ale po islandzkich protestach antyrządowych w 2016 r. koalicja rządząca Partii Niepodległości i Partii Postępu oraz premier Sigmundur Davíð Gunnlaugsson ogłosili, że przedterminowe wybory odbędą się na jesieni. Głównym powodem burzliwych antyrządowych demonstracji było ujawnienie rachunków i kont bankowych w rajach podatkowych w ramach tzw. *Panama Papers* w kwietniu 2016 r. „Okazało się bowiem, że około 600 obywateli islandzkich posiada konta lub udziały w firmach zarejestrowanych w rajach podatkowych, ukrywając w ten sposób swoje dochody i nie płacąc podatków w Islandii. Wśród nich byli biznesmeni, finansisci, ludzie wolnych zawodów, ale także politycy, w tym premier S. D. Gunnlaugsson, żona prezydenta Islandii Ó. R. Grímssona, Pierwsza Dama Dorrit Moussaieff i dwóch urzędujących ministrów”⁵. Pod wpływem masowych protestów społecznych dymisje objęły ministrów oraz, po pewnym oporze, premiera S. D. Gunnlaugssona, który zrezygnował ze stanowiska 6 kwietnia 2016 r.⁶, zaś prezydent wyznaczył w sierpniu przedterminowe wybory do Alþingi na dzień 29 października 2016 r. Wybory zakończyły się sukcesem Partii Niepodległości

² Por. Statistics Iceland 2009, <http://www.statice.is> (10.11.2024).

³ Por. B. Thorhallsson, Ch. Rebhan, *Iceland's Economic Crash and Integration Takeoff: An End to European Union Scepticism?*, «Scandinavian Political Studies» 2011, vol. 34, nr 1, s. 53–73.

⁴ Por. szerzej: E. H. Önnudóttir, H. Schmitt, Ó. Þ. Harðarson, *Critical Election in the Wake of an Economic and Political Crisis: Realignment of Icelandic Party Voters?*, «Scandinavian Political Studies» 2017, vol. 40, nr 2, s. 157–181.

⁵ J. Osiński, *Prezydenccjalizm Skandynawski. Finlandia i Islandia. Studium ustrojowe*, Warszawa 2020, s. 398–399.

⁶ Por. BBC News, *Panama Papers: Iceland PM resigns after calls to quit*, <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-35966530> (10.11.2024).

(21 mandatów), która wspólnie z ugrupowaniem Odrodzenie (*Viðreisn*, w tłum. z j. ang. Liberalna Partia Reform) – 7 mandatów i partią Światłana Przyszłość (*Björt framtíð*), która uzyskała 4 mandaty⁷, utworzyła rząd na czele z przewodniczącym Partii Niepodległości Bjarni Benediktssonem, powołanym na stanowisko premiera 11 stycznia 2017 r.

Nowy rząd przetrwał jednak tylko 9 miesięcy, po tym jak przewodniczący ugrupowania Światłana Przyszłość (*Björt framtíð*), Óttarr Proppé oświadczył, że ugrupowanie opuszcza koalicję z powodu „poważnego naruszenia zaufania”. Sformułowanie to zostało szybko rozszyfrowane, gdy wyszło na jaw, że Partia Niepodległości i premier próbowali ukryć istnienie listu napisanego przez ojca premiera, Benedikta Sveinssona, chcącemu pomóc przyjacielowi skazanemu za przestępstwa seksualne wobec nieletniej w oczyszczeniu jego rejestru karnego. Minister Sprawiedliwości Pani Sigríður Andersen z Partii Niepodległości powiedziała B. Benediktssonowi o liście w lipcu 2017 r., lecz rząd nie ujawnił publicznie jego istnienia, dopóki nie zmusiła go do tego komisja parlamentarna. List B. Sveinssona zalecał, aby jego przyjaciel Hjalti Sigurjón Hauksson, skazany na pięć lat więzienia w 2004 r. za wielokrotne gwałty na swojej pasierbicy przez 12 lat od piątego roku życia, został „przywrócony do honoru”, a co za tym idzie, zgodnie z islandzką procedurą prawną stosowaną do osób, które odbyły karę, mógł ubiegać się o niektóre stanowiska publiczne bez oczyszczenia jego rejestru karnego⁸. Kryzys polityczny i zdecydowane protesty społeczne doprowadziły do podjęcia decyzji o kolejnych przedterminowych wyborach do Alþingi, co za słuszne rozwiązanie uznało 57% społeczeństwa⁹, mimo że oznaczało to drugie przedterminowe wybory w ciągu roku¹⁰.

Wybory przeprowadzone zostały 28 października 2017 r. i w ich wyniku Partia Niepodległości utraciła 5 mandatów, jednak z 16 mandatami pozostała największą siłą polityczną w 63-osobowym Alþingi¹¹. Ruch Lewica-Zieloni zdobył 11 mandatów, o 1 mandat więcej niż w poprzednich wyborach, zaś Partia

⁷ Por. Alþingiskosningar 29. október 2016, https://hagstofan.s3.amazonaws.com/media/public/624309dc-8e83-4284-bea4-4f853b99d2a0/pub_doc_Y6RyEiZ.pdf (10.06.2025).

⁸ Por. Financial Times, *Paedophile rehabilitation scandal brings down Iceland's coalition*, <https://www.ft.com/content/2c062cdc-99f6-11e7-a652-cde3f882dd7b>, także: Guardian, *Row over sexual abuse letter brings down Iceland's government*, <https://www.theguardian.com/world/2017/sep/15/iceland-row-sex-abuse-letter-brings-down-government> (10.06.2025).

⁹ Por. Iceland Monitor, *Left Green Movement leads the polls*, https://icelandmonitor.mbl.is/news/politics_and_society/2017/09/23/left_green_movement_leads_the_polls/ (10.06.2025).

¹⁰ Por. Ó. Þ. Hardáron, E. H. Önnudóttir, *Election Report – Iceland*, «Scandinavian Political Studies» 2018, vol. 41, nr 2, s. 233–237.

¹¹ Por. Alþingiskosningar 28. október 2017, https://www.statice.is/media/50857/hag_171221.pdf (10.06.2025).

Postępowa 8 mandatów. Po zakończonej niepowodzeniem próbie sformowania 5- oraz 4-partyjnej koalicji, rozmowy koalicyjne podjęły trzy wspomniane partie, podpisując ostatecznie 28 listopada 2017 r. porozumienie koalicyjne oparte o reprezentację w Alþingi liczącą 35 deputowanych. Na stanowisko premiera nowego rządu, Prezydent Republiki Guðni Thorlacius Jóhannesson, powołał 30 listopada 2017 r. Panią Katrín Jakobsdóttir, przewodniczącą Ruchu Lewicy-Zielonych. Zachowała ona funkcję premiera także po wyborach do Alþingi z 25 września 2021 r. Przed nowym rządem stało wiele poważnych wyzwań; od gospodarczych, bowiem skutki kryzysu gospodarczego i finansowego 2008+ widoczne i odczuwalne były jeszcze w szeregu dziedzinach, przez polityczne, związane ze stabilizacją systemu politycznego, który poddawany był w okresie pokryzysowym różnym wstrząsom, od gwałtownych protestów społecznych, przez obywatelską inicjatywę zmierzającą do uchwalenia nowej konstytucji, do powstawania nowych ugrupowań politycznych wykorzystujących niski poziom zaufania społecznego do różnych instytucji władzy, do wyzwań społecznych, niekiedy nieprzewidywalnych, takich jak pandemia COVID-19, dążenie do „moralnego odrodzenia” spowodowanego szokiem po ujawnieniu transferu dochodów do rajów podatkowych przez ok. 600 obywateli Islandii (a przykładowo w Danii było to tylko 51 osób), czy erupcja wulkaniczna w okolicach Grindavík.

Wybory do Alþingi, które miały miejsce 30 listopada 2024 r. były więc kolejnymi, czwartymi wyborami przedterminowymi od 2009 r. Dodam, że we wspomnianym okresie tylko dwa razy odbyły się wybory do parlamentu po upływie pełnej kadencji: 27 kwietnia 2013 r. i 25 września 2021 r. Oznacza to, że w XXI wieku spośród wszystkich państw nordyckich przedterminowe wybory parlamentarne najczęściej odbywają się na Islandii, co jako politolog muszę uznać za zjawisko interesujące badawczo i zachęcające do bliższej analizy zarówno uwarunkowań ekonomiczno-społecznych, politycznych i kulturowych, jak i skutków dla społeczeństwa oraz ustroju politycznego republiki. Te właśnie zagadnienia uczyniłem przedmiotem neoinstytucjonalnej analizy w niniejszym tekście, choć z przeświadczeniem, że nie zdołam uczynić tego w wyczerpujący sposób.

Programy wyborcze głównych partii politycznych Islandii przed wyborami

Islandzkie partie polityczne przygotowały przed wyborami programy wyborcze lub zmodyfikowały programy dotąd posiadane, uwzględniając nowe okoliczności i uwarunkowania. Republika Islandii, ale nie tylko ona, jest takim

„dziwnym” państwem, w którym zarówno obywatele, jak i klasa polityczna traktują poważnie i z całą odpowiedzialnością formułowane programy wyborcze we wszystkich rodzajach wyborów. Wynika to wprost z powszechnej akceptacji demokratycznych reguł sprawowania władzy w państwie lub jednostce samorządu terytorialnego, roli reprezentacji politycznej i wynikającego z nich obowiązku realizacji dobrowolnie zaproponowanych zmian i reform w rzeczywistości społecznej, gospodarczej lub politycznej¹².

Partia Niepodległości (*Sjálfstæðisflokkurinn*). W różnych opracowaniach partię powstałą 25 maja 1929 r., której założycielami byli Jón Þorláksson i Sigurður Eggerz, określa się jako konserwatywną, liberalno-konserwatywną lub konserwatywno-liberalną. W jej oficjalnym programie można przeczytać: „Podstawowymi wartościami Partii Niepodległości są wolność i wiara w jednostkę.

Prawa własności, prawo do wolności i równości są podstawowymi prawami każdej jednostki, gdyż żadna jednostka nie rodzi się z prawami wyższymi od innych. Dobrobyt społeczeństwa opiera się na wolnej gospodarce i wolnej konkurencji, służącej wszystkim obywatelom”¹³. Program w swojej oryginalnej wersji utrzymany w różnych odcieniach koloru niebieskiego, z którym partia jest kojarzona od czasów swojego powstania zawiera sześć priorytetów stanowiących oś kampanii wyborczej Partii Niepodległości. Są to:

- I. Mniejsze państwo. Niższe stopy procentowe;
- II. Więcej mieszkań. Tanie budownictwo;
- III. Niże podatki. Mniejsze obciążenia;
- IV. Bezpieczne granice. Bezpieczne społeczeństwo;
- V. Niepodległy kraj. Strzeżmy naszej suwerenności;
- VI. Rodzina. Filar społeczeństwa.

W każdym z priorytetów jest rozwinięcie w postaci proponowanych działań, szerszych reform lub zmian prawnych, które partia zamierza przeprowadzić. Nad priorytetami pracowano w grupach roboczych podczas ogólnokrajowej Rady partyjnej, która odbyła się w hotelu Hilton Reykjavík Nordica w sobotę 31 sierpnia 2024 r. Na spotkaniu była rekordowa frekwencja, bowiem wzięło w nim udział ok. 370 członków Partii Niepodległości z całego kraju, co czyniło

¹² Szersza analiza problemu w odniesieniu do 16 europejskich państw demokratycznych, por. K. Fosshem, *Authorised, Accountable and Autonomous? A Comparison of Elected and Non-Elected Representatives and Their Potential for Democratic Legitimacy*, «Scandinavian Political Studies» 2025, vol. 48, nr 2, s. e70005.

¹³ W oryginale: „Grunngildi Sjálfstæðisflokksins eru frelsi og trú á einstaklinginn. Eignarréttur, réttur til frelsis og jafnréttis eru frumréttindi sérhvers einstaklings þar sem enginn einstaklingur er fæddur til neinna réttinda umfram aðra. Heill þjóðfélagsins byggist á frjálsu atvinnulífi með frjálsri samkeppni til hagsbóta fyrir alla landsmenn”. Tłumaczenia z j. islandzkiego pochodzą od autora lub ze stron www. opublikowanych w j. polskim.

spotkanie największym w historii ugrupowania. Jednym z efektów obrad Rady była „Rezolucja polityczna z posiedzenia Rady partyjnej. Partia Niepodległości 2024”¹⁴.

Szczegółowa analiza programu wykracza poza ramy niniejszego opracowania, jednak zwrócę uwagę na te propozycje, które najlepiej odzwierciedlają ideologię i charakter ugrupowania. W pierwszym z priorytetów Partia Niepodległości zamierzała „zapewnić stabilność, niższą inflację i niższe stopy procentowe. Chce zmniejszyć rozmiary państwa poprzez odpowiedzialne zarządzanie finansami publicznymi oraz konieczne reformy. Środki ze sprzedaży majątku państwowego zostaną przeznaczone na spłatę zadłużenia”. Miało to zostać dokonane przez podjęcie następujących działań, które obiecywano w programie:

Zmniejszymy liczbę instytucji państwowych z 160 do 100.

Zredukujemy wydatki publiczne – wprowadzimy regułę wydatkową.

Sprzedamy majątek państwowy i spłacimy zadłużenie.

Zlecimy realizację projektów na zewnątrz – państwo nie musi wykonywać wszystkich zadań.

Wprowadzimy innowacje w administracji publicznej.

Wykorzystamy nowoczesne technologie i sztuczną inteligencję, aby poprawić jakość usług i zoptymalizować koszty.

Zmienimy prawo dotyczące pracowników sektora publicznego – zapewnimy większą elastyczność.

*Połączymy komisje odwoławcze, aby ograniczyć biurokrację i koszty.*¹⁵

Jeśli redukcja wydatków publicznych i reformy administracji publicznej mogły spotkać się z umiarkowanym poparciem i są częstym postulatem partii centro-prawicowych, to sprzedaż majątku państwowego i spłata zadłużenia państwa, które jest pozostałością kryzysu 2008+, sprokurowanego przez rodzimych neoliberalnych finansistów wraz z m.in. politykami Partii Niepodległości, nie mogła być przyjęta z zadowoleniem i aprobatą. Miało to jednak zostać zrównoważone priorytetem trzecim, zakładającym niższe podatki i mniejsze obciążenia publiczne. W tym zakresie „Partia Niepodległości chce ulżyć islandzким gospodarstwom domowym. Zredukujemy biurokrację, obniżymy podatki i pozostawimy więcej pieniędzy w kieszeniach obywateli. Pomożemy tym, którzy potrafią sobie radzić oraz wesprzemy tych, którzy potrzebują pomocy”. W tym celu w szczegółach programu obiecywano:

¹⁴ Por. *Stjórn málaályktun flokksráðsfundar. Sjálfstæðisflokkssins 2024*, <https://xd.is/wp-content/uploads/2024/09/31.08.2024.Stjornmalaalyktun-flokksradsfundar.pdf>. Por. także: Oficjalny protokół z posiedzenia Rady (Fundarsköp), <https://xd.is/fundarskop-2/> (10.06.2025).

¹⁵ *Priorytety wyborcze Partii Niepodległości SJÁLFSTÆÐISFLOKKURINN*, <https://xd.is/polska/> (20.06.2025).

Zniesiemy opłatę skarbową przy zakupie nieruchomości przez osoby fizyczne. Przedłużymy możliwość przeznaczania oszczędności emerytalnych na spłatę kredytów hipotecznych i podniesiemy limity kwotowe. Wprowadzimy ulgę podatkową w wysokości 150 tys. ISK rocznie na każde dziecko poniżej 3. roku życia. Pozwolimy rodzicom przeznaczyć do 2 mln ISK z oszczędności emerytalnych na spłatę kapitału kredytów mieszkaniowych lub na oszczędności dzieci bez opodatkowania. Zredukujemy podatek spadkowy o połowę i podniesiemy próg zwolnienia do 20 mln ISK. Podniesiemy próg zwolnienia z podatku od zysków kapitałowych do 500 tys. ISK i zaprzestaniemy opodatkowania inflacji. Górna stawka podatku dochodowego będzie obowiązywać dopiero od dwukrotności średnich zarobków.¹⁶

Przedstawione obietnice były rzeczywiście daleko idące, choć u części komentatorów gospodarczych pojawiły się wątpliwości, czy w nowej sytuacji uda się zrównoważyć budżet państwa, czy raczej powiększy to istniejący deficyt finansów publicznych. Politycy konkurujących w wyborach partii wskazywali, że przynajmniej część z tych postulatów Partia Niepodległości mogła zrealizować sprawując rządy koalicyjne od 2013 r., czyli przez 11 lat, a jej przewodniczący B. Benediktsson pełnił m.in. funkcję premiera oraz ministra finansów. W aktualnym programie partia, podobnie jak w poprzednich, określała tradycyjną rodzinę mianem filaru społeczeństwa, poświęcając jej w całości szósty ze swoich priorytetów wyborczych. „Założenie rodziny i rozpoczęcie nowego życia może być wyzwaniem. Partia Niepodległości zamierza wspierać rodziny z dziećmi poprzez konkretne i istotne wsparcie”. To ogólne sformułowanie zostało uszczegółowione przez wskazanie na trzy przedsięwzięcia:

Wprowadzimy ulgę podatkową w wysokości 150 tys. ISK rocznie na każde dziecko poniżej 3. roku życia. Zwiększymy wsparcie dla procedur in vitro – priorytetowo traktując finansowanie i pomagając ludziom w ich drodze do rodzicielstwa. Zapewnimy, że podwyżka zasiłku rodzicielskiego dotrze do wszystkich i zwiększymy swobodę rodziców w korzystaniu z urlopu rodzicielskiego.¹⁷

Sojusz (*Samfylkingin – jafnaðarflokkur Íslands*, w skrócie: *Samfylkingin*). Partia o profilu socjaldemokratycznym powstała przed wyborami parlamentarnymi w 1999 r., jako koalicja wyborcza czterech istniejących wówczas partii lewicowych: Partii Socjaldemokratycznej (*Alþýðuflokkurinn*), Związku Ludowego (*Alþýðubandalagið*), Listy Kobiet (*Samtök um kvennalista*) oraz Ruchu Ludowego (*Þjóðvaki*). Formalnie utworzyły one jedną partię 5 maja 2000 r. W latach 2009–2013 Sojusz utworzył koalicję rządową z Lewicą – Ruchem Zielonych,

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże.

a Panią premier była jego przewodnicząca J. Sigurðardóttir. Program opublikowany w języku polskim w przed wyborami z 30 listopada 2024 r. zatytułowano: „Mamy plan. Program wyborczy Samfylkingin”. Był on dość lapidarny:

Obniżymy koszty życia

Szybko obniżymy stopy procentowe i inflację.

Zrobimy porządek w administracji publicznej, wprowadzimy zasadę stabilności fiskalnej i zrównoważymy budżet państwa do 2026 r.

Natychmiast zwiększymy liczbę mieszkań.

Podjmując działania nadzwyczajne, uregulujemy Airbnb, zbudujemy prefabrykowane domy i przekształcimy nieruchomości komercyjne na mieszkania.

Zapewnimy godne warunki bytowe na każdym etapie życia.

Powiększymy wysokość emerytur ze wzrostem wynagrodzeń oraz przyjmimy projekt ustawy Sojuszu o nowym systemie urlopu rodzicielskiego.

Podjmiemy zdecydowane działania na rzecz poprawy opieki zdrowotnej.

Zapewnienie stałego lekarza rodzinnego dla wszystkich obywateli to nasz cel na okres 10 lat.

W pierwszej kadencji, priorytetem będą osoby przewlekle chore oraz osoby powyżej 60. roku życia.

Podjmiemy narodową inicjatywę w opiece nad osobami starszymi i stworzymy 500 nowych miejsc w domach opieki oraz wzmocnimy usługi opieki domowej dla seniorów na terenie całego kraju.

Zapewnimy dostęp do opieki zdrowotnej bez względu na miejsce zamieszkania poprzez ulepszenie systemu transportu medycznego i zwiększenie kwoty refundacji kosztów podróży.

Wzmocnimy fundamenty gospodarki.

Ukształtujemy strategię gospodarczą dla Islandii.

Położymy nacisk na branże o wysokiej produktywności, zrównoważony wzrost gospodarczy i dobrze płatne miejsca pracy.

Podwoimy inwestycje w infrastrukturę transportową.

Sfinansujemy to opłatami pobieranymi za korzystanie z zasobów naturalnych oraz z produkcji energii, tak aby Islandia dorównała innym krajom OECD.

Wesprzemy transformację sektora energetycznego i tworzenie wartości w gospodarce.

Tworzenie wartości w gospodarce poprzez rozbudowę infrastruktury energetycznej i dotacje na przyjazne środowisku działalności gospodarcze.¹⁸

Pełna wersja programu partii: „Razem osiągniemy sukces” (*Saman náum við árangri*) dostępnego w języku islandzkim była zdecydowanie obszerniejsza i składała się ze Wstępu (*Inngangur*) oraz 12 rozdziałów poświęconych najważniejszym kwestiom życia gospodarczego, społecznego i politycznego. W kolejności były to rozdziały: Zielona infrastruktura (*Græn uppbygging*), Polityka zatrudnienia (*Atvinnustefna*), Praca i dobrobyt (*Vinna og velferð*), Gospodarka (*Hagkerfi*), Biznes i konkurencja (*Viðskipti og samkeppni*), Rynek pracy (*Vinumarkaðurinn*), Życie zawodowe (*Atvinnulíf*), System podat-

¹⁸ *Mamy plan. Program wyborczy Samfylkingin*, <https://pl.xs.is/mamy-plan> (20.06.2025).

kowy (*Skattkerfið*), Polityka gospodarcza (*Hagstjórn*), System finansowy (*Fjármálakerfið*), Zasoby naturalne (*Náttúruauðlindir*) i Zamówienia publiczne (*Opinber innkaup*)¹⁹. We wstępie programu m.in. stwierdzono:

Socjaldemokratyczna Partia uważa, że tworzenie wartości w społeczeństwie jest wspólnym projektem pracowników, pracodawców, środowiska akademickiego, przemysłu kreatywnego i sektora publicznego.

Partia walczy o to, aby owoce pracy, produkcji i zrównoważonego wykorzystania zasobów były sprawiedliwie rozdzielane w społeczeństwie, tak aby nikt nie cierpiał z powodu niedostatku i aby każdy cieszył się równymi szansami żywiciowymi. Tak, robimy;

- poprzez ustalenie ram dla działalności gospodarczej i reguł gry, które zapewnią, że rynki będą działać na korzyść wielu, a nie nielicznych,*
- dzięki sprawiedliwemu systemowi podatkowemu i transferowemu, który wyrównuje standardy życia, zapobiega gromadzeniu się bogactwa w rękach nielicznych i zapewnia bezpieczeństwo dochodów dla wszystkich,*
- z silnymi usługami publicznymi, systemami opieki społecznej i instytucjami społecznymi, do których każdy ma dostęp i które promują edukację, zdrowie, bezpieczeństwo, dobrobyt i opiekę społeczną w szerokim znaczeniu.*²⁰

Każdy ze wspomnianych rozdziałów programu zawiera szczegółowe rozwinięcie tytułowej problematyki. Niektóre z rozdziałów zawierają podrozdziały, w których są zawarte szczegółowe propozycje rozwiązań i zmian sytuacji. Przykładowo, w rozdziale o Zasobach naturalnych było 8 podrozdziałów zatytułowanych kolejno: Wykorzystanie zasobów naturalnych z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju i interesu publicznego jako zasad przewodnich, Zasoby będące własnością kraju, Rybołówstwo, Akwakultura, Turystyka, Rolnictwo, Dobrostan zwierząt, Energia²¹. Na cały starannie przygotowany program niewątpliwie wpływ miały podobne dokumenty innych ugrupowań socjaldemokratycznych państw regionu Norden.

Ruch Lewica-Zieloni (*Vinstrihreyfingin – grænt framboð*)²². Partia polityczna o profilu ekosocjalistycznym i feministycznym powstała oficjalnie 4 lutego 1999 r.²³ Inicjatorami jej powstania byli deputowani do Alþingi na

¹⁹ Por. *Jafnaðarstefna í efnahags- og atvinnumálum*, <https://xs.is/malefnin/jafnadarstefna-efnahags-atvinnumal/graen-uppbygging> (20.06.2025).

²⁰ *Inngangur*, <https://xs.is/malefnin/jafnadarstefna-efnahags-atvinnumal/inngangur-atvinna-og-efnahagur> (20.06.2025).

²¹ Por. *Náttúruauðlindir*, <https://xs.is/malefnin/jafnadarstefna-efnahags-atvinnumal/natturuauðlindir> (20.06.2025).

²² Nazwę partii tłumaczy się również jako: Ruch Zieloni-Lewica. Nazwy w j. angielskim: Left-Green Movement oraz w j. islandzkim: Vinstrihreyfingin – grænt framboð, uzasadniają jednak stosowanie zaproponowanego przeze mnie określenia: Ruch Lewica-Zieloni. Por. J. Osiński, *Przemiany polityczne na Islandii...*, s. 30 i nast.

²³ O istocie i pozycji tego rodzaju partii w systemach partyjnych państw w Europie, por. L. March, *Contemporary Far Left Parties in Europe. From Marxism to the Mainstream?*, <https://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/05818.pdf> (10.04.2025).

czele z Steingrímurem J. Sigfússonem, który był jej liderem w latach 1999–2013, a następnie wiceprzewodniczącym Alþingi w latach 2013–2016 i 2017 oraz jego przewodniczącym 2016–2017 i 2017–2021²⁴. W latach 2013–2024 przewodniczącą partii była K. Jakobsdóttir, a od 5 października 2024 r. Svandís Svavarsdóttir²⁵. Ze względu na udział w koalicji rządowej w latach 2027–2024 partia posiadała szeroko rozbudowany program, który został przystosowany do przedterminowych wyborów w 2024 r. Składał się on z 21 rozdziałów pod wspólnym tytułem (nieco różnym w j. islandzkim, angielskim i polskim): „Walczymy o sprawiedliwe społeczeństwo” i jest oparty o cztery filary: ochronę środowiska, wolność kobiet, dążenie do międzynarodowego pokoju oraz sprawiedliwość społeczną. W islandzkiej wersji na początku widniało hasło: *Verum vinstra megin* (Bądźmy po lewej stronie). W wersji polskiej było 18 rozdziałów zatytułowanych kolejno: Edukacja i kultura, Polityka żywnościowa, Polityka w zakresie opieki społecznej, Energetyka, Rynek pracy oraz kwestie pracownicz, Rybołówstwo, Środowisko LGBT, Wyzwolenie kobiet, Młodzi ludzie decydują, Kwestie środowiskowe i klimatyczne, Sprawy konsumenckie, Kwestie demokracji, Turystyka, Rolnictwo, Gospodarka, Sprawy międzynarodowe oraz pokój na świecie, Polityka zatrudnienia, Wynagrodzenia i mieszkalnictwo²⁶. Trudno nie dostrzec pewnego chaosu i niezborności w takiej konstrukcji programowej. W wersji islandzkiej poszczególne rozdziały ułożone są według tytułów alfabetycznie i kolejność jest zupełnie inna²⁷. W większości rozdziałów są podrozdziały, niekiedy z wieloma punktami. Przykładowo, w rozdziale w polskiej wersji: Edukacja i kultura, są podrozdziały: Edukacja dla wszystkich, Przed-szkole pełne zabawy, Solidne szkoły podstawowe, Różnorodna szkoła średnia,

²⁴ Steingrímur J. Sigfússon, <https://www.althingi.is/altext/cv/en/?nfaerslunr=74> (20.06.2025).

²⁵ Por. S. G. Jonsson, *Svandís Elected Left-Green Movement Leader*, «Iceland Review», <https://www.icelandreview.com/news/svandis-elected-left-green-movement-leader/> (20.06.2025). W październiku 2024 r. tymczasowo pełnił funkcję przewodniczącego partii Guðmundur Ingi Guðbrandsson.

²⁶ Por. *Walczymy o sprawiedliwe społeczeństwo*, <https://vg.is/vg-polskie/> (10.04.2025).

²⁷ W wersji islandzkiej: „Alþjóða- og friðarmál, Atvinnumál, Auðlindir hafs og stranda, Bygðamál, Efnahagsmál, Ferðamál, Innflytjendur og fólk á flóttu, Jöfnuður og félagslegt réttlæti, Kvenfrelsi og jafnréttismál, Landbúnaður, Loftslagsvá og náttúra, Lýðræðislegt samfélag, Málefni fatlaðs fólks, Málefni hinsegin fólks, Matvælastefna, Menning og listir, Menntun fyrir okkur öll, Neytendamál, Nýsköpun, Orkumál, Velferðarsamfélagið”. W j. polskim: Sprawy międzynarodowe i pokoju, Problemy zatrudnienia, Zasoby morskie i przybrzeżne, Problemy regionalne, Sprawy gospodarcze, Turystyka, Imigranci i uchodźcy, Równość i sprawiedliwość społeczna, Kwestie wyzwolenia i równości kobiet, Rolnictwo, Zmiany klimatyczne i przyroda, Społeczeństwo demokratyczne, Problemy niepełnosprawnych, Problemy środowiska LGBT, Polityka żywnościowa, Kultura i sztuka, Edukacja dla nas wszystkich, Sprawy konsumenckie, Innowacje, Energia, Społeczeństwo dobrobytu.

Uniwersytety i badania naukowe, Silny Fundusz Pożyczek Studenckich, Edukacja osób dorosłych, Kreatywne społeczeństwo, Uczestnictwo, Korzystne środowisko pracy²⁸. W odniesieniu do bliskiej nam problematyki uniwersytetów i badań naukowych Lewica – Ruch Zielonych promował następujące treści:

Szkolnictwo wyższe powinno promować krytyczne myślenie i prowadzić do podstawowego celu, jakim jest promowanie rozwoju każdej jednostki. Obowiązkiem społeczeństwa powinno być zapewnienie edukacji uniwersyteckiej dla jak największej liczby osób, ponieważ przynosi to ogromne korzyści dla całego społeczeństwa. Opłaty pobierane przez szkoły wyższe nie powinny ograniczać dostępu do edukacji. Zwiększony dostęp do kształcenia uniwersyteckiego, nacisk na badania i innowacje idą w parze ze zwiększonym dobrobytem społeczeństwa. Należy raczej wzmocnić doradztwo edukacyjno-zawodowe na poziomie uniwersyteckim, niż ograniczać liczbę studentów na określonych kierunkach studiów.

Kierunki studiów dostępne na Islandii muszą być jak najbardziej zróżnicowane, co przyczyni się do wzmocnienia rozwoju, który występuje już za sprawą kierunków teoretycznych i artystycznych. Konieczne jest sprawdzenie, czy zachodzą okoliczności do stworzenia tak zwanego zawodowego poziomu kształcenia uniwersyteckiego, w którym dominować będą kierunki zawodowe w ścisłej współpracy ze szkołami zawodowymi na poziomie średnim, gdzie umiejętności teoretyczne i techniczne są powiązane z rzeczywistymi zadaniami, które uczniowie będą musieli wykonywać w miejscu pracy. Promocja jednostek edukacyjnych i centrów badawczych w całym kraju, celem umożliwienia kontynuowania nauki uniwersyteckiej na odległość oraz uczestniczenia w różnorodnych kursach w trakcie nauki w szkole średniej, powinna być istotnym celem rządu.

Badania naukowe są podstawą rozwijania innowacyjności oraz przemysłu opartego na wiedzy. Polityka zatrudnienia, która pozostaje w zgodzie ze środowiskiem naturalnym, opiera się raczej na aktywizowaniu innowacyjności niż korzystaniu z zasobów naturalnych, a to wymaga inwestowania w badania i innowacje.

Uniwersytety potrzebują takich samych środków finansowych na prowadzenie badań, jak na kształcenie studentów. Środki, które nie zostaną przyznane jako uniwersyteckie granty badawcze, będą przydzielane z funduszy, które stosują mechanizmy wzajemnej oceny przy ocenie badań. Zachęty podatkowe muszą zostać wprowadzone w celu wspierania przedsięwzięć opartych na wiedzy i innowacji.²⁹

Hasła te, wzmocnione dodatkowo obietnicą większego funduszu dla Funduszu Pożyczek Studenckich, tzw. LÍN nie były szczególnie „rewolucyjne” i tak też ocenili je sami wyborcy. Wielkość i szeroki zakres programu miały zastąpić propozycję konkretnych rozwiązań, które Lewica – Ruch Zielonych, jako partia rządząca mógł realizować przez ok. 7 lat swoich koalicyjnych rządów. Sytuacja taka, oraz sondaże przed wyborami, wskazywały na rosnący krytycyzm społeczeństwa wobec polityki partii i jej liderów.

Odrodzenie lub Partia Reform (*Viðreisn*). Partia polityczna o charakterze centrowym powstała oficjalnie 24 maja 2016 r. w rezultacie secesji z Partii Nie-

²⁸ Por. *Walczymy o sprawiedliwe społeczeństwo...*

²⁹ Tamże.

podległości. Inicjatorem jej powstania był przedsiębiorca Benedikt Jóhannesson, który już w 2014 r. doprowadził do powstania platformy politycznej *Viðreisn*. Zasadniczym powodem rozłamu był stosunek Partii Niepodległości wobec wolnego handlu i integracji Islandii z Unią Europejską. W wyborach do Alþingi partia uczestniczy od 2016 r., kiedy to uzyskiwała poparcie 10,5% wyborców i uzyskując 7 mandatów. Przed wcześniejszymi wyborami w 2017 r. przewodniczącą partii została Þorgerður Katrín Gunnarsdóttir, a w samych wyborach partia uzyskiwała poparcie niższe niż poprzednio, 6,7% co dało jej 4 mandaty. Powiększyła swój stan posiadania w wyborach do Alþingi w 2021 r. – 8,7% głosów i 5 mandatów. Partia w programie opowiada się za członkostwem Islandii w Unii Europejskiej oraz reformą subsydiów rolnych i ochronnych podatków akcyzowych na zagraniczne produkty. Wspiera działania związane z rozwojem państwa opiekuńczego finansowanego ze środków publicznych, w tym polityki ochrony zdrowia mającej na celu zmniejszenie udziału pacjenta w kosztach opieki zdrowotnej. Opoowiada się za powiązaniem korony z inną walutą, taką jak euro, przez tzw. izbę walutową, jako plan na obniżenie stóp procentowych i zahamowanie inflacji.

Hasło programu: *Breytum þessu* (Zmieńmy to), przed wyborami 2024 r. rozumiane było jako zachęta do działania – „Teraz nadszedł czas na prawdziwą politykę gospodarczą. Musimy obniżyć inflację, poprawić dobrobyt dzieci i młodzieży oraz zapewnić wolność”³⁰. Program tego co Odrodzenie chce zmienić w społeczeństwie islandzkim składał się z 6 rozdziałów oraz od 3 do 9 podrozdziałów w każdym. Rozdziały zatytułowane były kolejno: Ludzie, Społeczność, Życie zawodowe, Współpraca międzynarodowa, Środowisko, Rządy prawa. Partia jest wyraźnie prounijna i opowiada się za współpracą europejską oraz wznowieniem negocjacji o członkostwie w Unii Europejskiej. W rozdziale Współpraca międzynarodowa, podrozdziale Europa, czytamy:

*Europejski ideał pokoju, dobrobytu i współpracy między narodami demokratycznymi stanowił istotę polityki Viðreisn. Islandia powinna zwiększyć swój udział we współpracy europejskiej i stać się pełnoprawnym członkiem Unii Europejskiej. Z tego względu Viðreisn podkreśla, że zakończenie negocjacji akcesyjnych z Unią Europejską powinno nastąpić po uzyskaniu zgody narodu w referendum powszechnym. Oznacza to, że najpierw odbędzie się referendum w sprawie kontynuacji negocjacji, a dopiero później w sprawie projektu umowy, gdy tylko będzie dostępny. Obecny udział Islandii we współpracy europejskiej w ramach Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym od prawie 30 lat okazuje się bardzo udany i stanowi podstawę wzrostu gospodarczego i poprawy poziomu życia. Niedopuszczalne jest, aby Islandia nie uczestniczyła w kształtowaniu polityki i podejmowaniu decyzji dotyczących własnego losu, decyzji, których mimo wszystko musimy przestrzegać. Niepodległy i suwerenny naród nie powinien akceptować tej sytuacji, lecz podjąć zdecydowane kroki.*³¹

³⁰ *Breytum þessu*, <https://vidreisn.is/> (10.04.2025).

³¹ *Alþjóðasamstarfið, Evrópa*, <https://vidreisn.is/stefnan/evropa/> (10.04.2025).

W podrozdziale Kraje nordyckie i Arktyka partia określiła swój stosunek do współpracy nordyckiej i kwestii Arktyki i jej zasobów.

Islandia powinna zwiększyć swój udział we współpracy nordyckiej i wykorzystać solidarność krajów nordyckich do wzmocnienia naszego głosu na arenie międzynarodowej. Viðreisn podkreśla, że Islandia ma silny głos w kwestiach dotyczących Arktyki. Zasoby oceanu muszą być chronione. Wraz z otwarciem szlaków żeglugowych i zwiększonymi możliwościami wykorzystania zasobów naturalnych Arktyki, należy również zwrócić uwagę na kwestie bezpieczeństwa kraju.³²

Priorytetowe były działania w ramach dwóch pierwszych rozdziałów programu zatytułowanych Ludzie (*Fólk*) i Społeczność (*Samfélagið*) liczące po 9 podrozdziałów, łącznie 18, czyli więcej niż razem w 4 pozostałych rozdziałach. Przykładowo, w rozdziale pierwszym, podrozdziale drugim zatytułowanym Dzieci (*Börn*) podkreśla się znaczenie opieki nad dziećmi i dzieciństwem. I tak:

Islandia powinna być społeczeństwem przyjaznym dzieciom. Dzieci nie powinny być umieszczane na listach oczekujących. Długie oczekiwanie na niezbędną diagnozę lub usługę może mieć istotny wpływ na przyszłość dzieci. Nasze systemy muszą lepiej się komunikować, aby dziecko potrzebujące naszej pomocy mogło ją otrzymać, a rodzice nie musieliby się namęczyć, aby uzyskać niezbędne usługi. Jeśli zajdzie taka potrzeba, musimy interweniować wcześniej, aby zaspokoić potrzeby dzieci i uniknąć problemów w późniejszym życiu. Urlop macierzyński należy zdefiniować jako prawo dziecka do mieszkania z rodzicami. Płatności z tytułu urlopu macierzyńskiego powinny być obliczane na podstawie 80% dochodu i gwarantować, że studentki i inne osoby o ograniczonych dochodach otrzymają zasiłek macierzyński ustalany na podstawie odpowiednich kryteriów konsumpcyjnych. Musi być przerwa między urlopem macierzyńskim a przedszkolem. Dzieci powinny czuć się dobrze w szkole. Konieczne jest zapewnienie zróżnicowanej i kreatywnej edukacji w szkołach całego kraju, w których dzieci na wszystkich etapach nauczania będą miały dostęp do usług wsparcia, takich jak pomoc psychologiczna.³³

W podrozdziałach 3, 4 i 5 wspomnianego rozdziału logicznie sformułowane zostały propozycje programowe dla innych grup społecznych zatytułowanych: Młodzież (*Ungt fólk*), Osoby starsze (*Aldraðir*), Osoby niepełnosprawne i inwalidzi (*Fólk með fötlun og öryrkjar*). Przykładowo, w stosunku do seniorów w programie wskazano na następujące działania:

Viðreisn chce poprawić warunki, jakość życia i usługi dla osób starszych. Osoby starsze powinny mieć możliwość samodzielnego życia we własnych domach tak długo, jak to możliwe. Aby to umożliwić, należy wzmocnić usługi socjalne i domowe dla

³² *Alþjóðasamstarfið, Norðurlönd og norðurslóðir*, <https://vidreisn.is/stefnan/nordurlond-og-nordurslodir/> (10.04.2025).

³³ *Fólk, Börn*, <https://vidreisn.is/stefnan/born/> (10.04.2025).

osób starszych oraz zadbać o współpracę lokalnych służb opieki społecznej i państwowych służb zdrowia. W ten sposób możemy poprawić jakość usług w domu.

Musimy również zwiększyć swobodę seniorów w wyborze mieszkania. Trzeba wybudować więcej domów opieki dla osób starszych i zwiększyć liczbę miejsc w mieszkaniach chronionych dla tych, którzy nie mogą już mieszkać w domu i potrzebują takich usług.

Viðreisn kładzie nacisk na promowanie interakcji społecznych i uczestnictwa osób starszych w życiu społecznym w celu zmniejszenia samotności i poprawy jakości ich życia.³⁴

Partia Ludowa (*Flokkur fólksins*) to, jak niekiedy się wskazuje, partia o nieokreślonej orientacji, choć traktowana jest przez badaczy, jako centro-lewicowa i populistyczna. „Ta populistyczna etykieta zaczęła się od Egilla Helgasona, który prowadzi polityczny *talk-show* w RÚV i ma być bezstronny. Ale to też zależy od tego, jak ludzie to definiują – niektórzy mówią na przykład, że to oznacza rasizm, ale jeśli ludzie chcą nas wyzywać, to mają do tego prawo. Ja podchodzę do wszystkiego z pozytywnym nastawieniem i uśmiechem” – stwierdziła w wywiadzie Inga Sæland, założycielka partii³⁵. W innej wypowiedzi przewodnicząca Partii Ludowej stwierdziła, że cieszy się, gdy nazywa się ją populistką. „Postanowiłam przenieść pozytywny biegun na szczyt i powiedzieć, cóż, populistą to po prostu ktoś, kto jest niesamowicie popularny. Ale oczywiście wiem, do czego służy to określenie. Prawdopodobnie jestem typem Marine Le Pen, którą malują ci, którzy i tak nigdy nie zagłosują na jej partię. Stanowimy zagrożenie, ponieważ jesteśmy posłańcami zmian. Jesteśmy szczerzy i uczciwi, pracujemy z ideałami i zamierzamy to kontynuować i po prostu cieszymy się, że jesteśmy populistami. Powiem, że oznacza to po prostu bycie popularnym dzisiaj”³⁶.

Partia została powołana do życia formalnie 27 stycznia 2016 r. i brała udział w przedterminowych wyborach do Alþingi w 2016 r., w których nie uzyskała mandatu. Natomiast w wyborach parlamentarnych 2017 r. zdobyła pierwsze 4 mandaty (6,88% głosów) i odtąd jej liderka Inga Sæland zasiada w Alþingi³⁷, podobnie jak wiceprzewodniczący ugrupowania Guðmundur Ingi Kristinsson³⁸. Partia opowiada się za szerokim udziałem obywateli w rządzeniu, referendum i instytucjami demokracji bezpośredniej. Podkreśla znaczenie jawności w życiu

³⁴ Fólk, *Aldraðir*, <https://vidreisn.is/stefnan/aldradir/> (12.04.2025).

³⁵ Por. E. Þórsson, *Reykjavik Grapevine, Flokkur Fólksins: The Populist Uprising?*, <https://grapevine.is/mag/2017/08/15/flokkur-folksins-the-populist-uprising/> (12.04.2025).

³⁶ Kjarninn, Inga Sæland, „Ég er sennilega svona Marine Le Pen týpa”, <https://kjarninn.is/frettir/2017-08-02-inga-saeland-eg-er-sennilega-svona-marie-le-pen-typa/> (13.04.2025).

³⁷ Inga Sæland, *Alþingi*, <https://www.althingi.is/altext/cv/is/?nfaerslunr=1332> (12.04.2025). Od 21 grudnia 2024 r. pełni funkcję Ministra Spraw Społecznych i Mieszkalnictwa (Félags- og húsnæðismálaráðherra).

³⁸ Guðmundur Ingi Kristinsson, *Alþingi*, <https://www.althingi.is/altext/cv/is/?nfaerslunr=1329> (12.04.2025).

politycznym i społecznym, rozliczalności i odpowiedzialności politycznej. Zdecydowanie staje w obronie interesów osób niepełnosprawnych, wykluczonych i defaworyzowanych, co w Islandii oznacza ludzi ubogich, co może wydać się paradoksalne, ale prawdziwe³⁹.

Partia Ludowa w swoich przedwyborczych propozycjach programowych zwróciła uwagę na następujące kwestie: Opieka społeczna i walka z ubóstwem, Niepełnosprawni, Osoby starsze, Fundusze emerytalne, Opieka zdrowotna, Rynek nieruchomości, Rybołówstwo, Pożyczki studenckie, Środowisko naturalne i zmiany klimatu, Płaskowyż – centrum wyspy. Podjęła również próbę wskazania skąd Skarb Państwa może pozyskać środki finansowe na realizację sformułowanych w programie Partii Ludowej propozycji zmian. Propozycje w poszczególnych kwestiach były mniej lub bardziej rozbudowane, co pozwala określić priorytety programowe partii. Priorytetem ugrupowania jest przeciwdziałanie ubóstwu, pomoc osobom niepełnosprawnym i szeroko rozumiana opieka społeczna skierowana do potrzebujących bez względu na wiek i miejsce zamieszkania. Wśród konkretnych postulatów wymieniana jest reforma systemu ubezpieczeń społecznych, która powinna zapewnić minimalny poziom utrzymania i zniesienia opodatkowania państwowego wsparcia dla osób defaworyzowanych z różnych powodów oraz przeciwdziałanie zjawisku zamknięcia osób w pułapce ubóstwa. Konkretnie propozycje dotyczące osób niepełnosprawnych zmierzają do dania im możliwości wypróbowania swoich umiejętności na rynku pracy przez okres dwóch lat bez utraty lub potrąceń z państwowego wsparcia, bądź ponownej oceny ich niepełnosprawności. Mocno akcentuje się pogląd, że nie należy „karać” niepełnosprawnych przez zmniejszenie ich dochodów tylko dlatego, że podejmują pracę oraz chcą i mogą poprawić w ten sposób poziom swojego życia i być samowystarczalnymi. Z tym wiąże się również zwolnienie z podatku VAT sprzętu pomocnego w przezwyciężaniu różnych rodzajów niepełnosprawności poszczególnych osób. Zgłaszany przez partię postulat ratyfikacji przez Islandię Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych z 13 grudnia 2006 r., której celem jest ochrona praw i godności osób niepełnosprawnych, uświadamiał wyborcom, że wbrew pozorom władze państwowe nie dokładają należytych starań, aby chronić środowisko osób z niepełnosprawnościami, w tym osób starszych. Dlatego w programie

³⁹ W znacznej części wynika to z historii życiowej liderki ugrupowania, która przez pierwsze dwa lata życia była niewidoma po uszkodzeniu pnia mózgu w wyniku niewłaściwego leczenia zaleconego po zachorowaniu na ospę wietrzną i zapalenie opon mózgowych. W życiu dorosłym jest niemal niewidomą, a jej utrata wzroku wynosi 90%. Inga Sæland wychowała się w zubożałej rodzinie i podkreśla, że jej poglądy polityczne są ukształtowane przez to wychowanie i jej doświadczenie. Por. Dagblaðið Vísir, Bjartsíni og brosbjarga deginum, <https://timarit.is/page/5889579#page/n37/mode/2up> (13.04.2025).

pojawiły się również postulaty zniesienia potrąceń z emerytur państwowych z tytułu dochodów emerytów z podejmowanej pracy oraz zapewnienie bezpiecznego miejsca dla osób starszych w domach opieki i ośrodkach opiekuńczych. Liczba osób oczekujących na miejsce w domu opieki w Islandii osiągnęła rekordowy poziom – obecnie jest to około 700 osób⁴⁰. W całym kraju istnieje około 3000 miejsc w domach opieki, a w 2025 r. ma zostać dodanych kolejne 120. W ciągu najbliższych trzech lat rząd zobowiązał się do zwiększenia liczby miejsc o około 600, co stanowi znaczny wzrost w porównaniu z okresem 2017–2024, kiedy rocznie przybывало ich tylko około 40 w całym kraju. Problem ten czeka więc na rozwiązanie i jego akcentowanie w wyborach z pewnością przysporzyło Partii Ludowej sporo głosów.

Z innych kwestii uznanych za priorytetowe w działaniach partii wymienić należy te dotyczące opieki zdrowotnej, w tym wyeliminowanie list oczekujących na niezbędną opiekę zdrowotną, zapewnienie, aby osoby urodzone z wadami wzroku otrzymały zwrot kosztów procedur medycznych z islandzkiego ubezpieczenia zdrowotnego oraz wyeliminowanie sytuacji, w której jak dotąd dzieci muszą czekać na pilną pomoc medyczną. Bardzo mocno zaakcentowane zostały prawa obywateli Islandii do zasobów naturalnych kraju, łącznie z propozycją umieszczenia w konstytucji przepisu o narodowej własności zasobów naturalnych. Dotyczyć to miało nie tylko zasobów morskich (opłaty koncesyjne i kwoty połowowe dla firm prywatnych dokonujących połowów w islandzkiej strefie ekonomicznej), ale również zasobów ziemi i przyrody płaskowyżu (centrum) wyspy, które powinny być dobrem publicznie dostępnym, a nie zamkniętym parkiem przyrody. W odniesieniu do zmian środowiska i klimatu w programie partii postulowano rekultywację i odbudowę terenów podmokłych, elektryfikację floty samochodowej, przyjazną dla środowiska energię dla statków oraz produkcję energii odnawialnej, głównie geotermalnej i zwiększenie rozwoju gospodarki leśnej (zalesienia kraju). Jednocześnie partia sprzeciwiała się powszechnym zielonym podatkom, które zwiększają nierówności i ubóstwo. W Programie stwierdzono, że ci, którzy najbardziej zanieczyszczają środowisko, powinni płacić najwięcej. Wskazano również kilka źródeł pozyskiwania środków na zawarte w programie przedsięwzięcia. Środki miały pochodzić m.in. z lepszego zarządzania powszechnym funduszem emerytalnym, przeniesienia osobistej ulgi podatkowej z bogatych do mniej zamożnych, ze wspomnianych opłat za korzystanie z zasobów morskich oraz z wprowadzonego podatku bankowego oraz ograniczenia wszelkich niepotrzebnych wydatków rządowych. Reasumując, program Partii Ludowej zawierał

⁴⁰ Por. K. Grabowski, *Rekordowa liczba oczekujących na miejsca w domach opieki*, «Iceland News», <https://icelandnews.is/informacje/z-kraju/rekordowa-liczba-oczekujacych-na-miejsca-w-domach-opieki> (20.05.2025).

szereg elementów, które zmierzały do naprawy islandzkiego państwa dobrobytu, a dodatkowo proponowały rozwiązanie pilnych problemów społecznych, których istnienie w Islandii wielu zagranicznych obserwatorów, w tym badaczy, nie podejrzewało. Jednak dla islandzkich wyborców oferta ta okazała się wiarygodna i na czasie.

Rezultaty wyborów i ich skutki dla systemu politycznego

Wybory przedterminowe do Alþingi z 30 listopada 2024 r. odbyły się bez kłopotów organizacyjnych, które m.in. towarzyszyły poprzedniej elekcji parlamentarnej w 2021 r.⁴¹, ale z pewnymi problemami pogodowymi. W niektórych regionach liczenie głosów zostało opóźnione z powodu burz śnieżnych, które zablokowały drogi i spowolniły dostarczanie urn wyborczych do centrów liczenia głosów. Wybory odbywały się na podstawie nowej Ustawy o Wyborach z 21 czerwca 2021 r., która weszła w życie 1 stycznia 2022 r., z kolejnymi zmianami przed wyborami 2024 r.⁴² Jak wskazał ustawodawca w art. 1 „Celem niniejszej ustawy jest wzmocnienie demokracji przez zapewnienie bezpiecznego przebiegu wyborów oraz zagwarantowanie regularnego przeprowadzania bezpośrednich i wolnych wyborów w drodze tajnego głosowania”. Jest

⁴¹ Zakwestionowano wówczas m.in. zabezpieczenie dokumentów komisji wyborczej w Północno-zachodnim okręgu wyborczym (Norðvesturkjördæmi) po przeliczeniu głosów oraz ogłoszone tam wyniki. Początkowo podano, że do Alþingi wybrano 33 kobiety i 30 mężczyzn, co sprawiało, że Islandia była pierwszym państwem w Europie, w którym parlament składał się będzie w większości z kobiet. Wśród nich znalazła się Lenya Rún Taha Karim z Partii Piratów, która w wieku 21 lat stała się najmłodszą deputowaną w historii Islandii. Por. Kosningasigur kvenna vekur heimsathygli, https://www.mbl.is/frettir/kosning/2021/09/26/kosningasigur_kvenna_vekur_heimsathygli/ (12.04.2025). Jednak po ponownym przeliczeniu głosów w Północno-zachodnim okręgu większość mandatów objęli mężczyźni. Por. Iceland will have a male-majority parliament after all, election recount shows, <https://www.reuters.com/world/europe/icelands-ruling-coalition-boosts-majority-preliminary-election-results-show-2021-09-26/> (12.04.2025). Dodatkowo, Ruch Lewica-Zieloni i Partia Piratów wnioskowały o ponowne przeliczenie głosów w Południowym okręgu wyborczym (Suðurlkjördæmi), choć nieskutecznie. Por. Fleiri vilja endurtalningu í Suðurlkjördæmi, <https://www.visir.is/g/20212161957d/fleiri-vilja-endur-talningu-i-sudur-kjor-daemi> (12.04.2025). W szerszym teoretycznym kontekście por. A. F. Helgason, Ó. Þ. Harðarson, J. G. Ólafsson, E. H. Önnudóttir, H. Thórisdóttir, *Electoral politics after the crisis: Change, fluctuations and stability in the 2021 Althingi Election*, «Icelandic Review of Politics and Administration» 2022, vol. 18, nr 1, s. 1–26.

⁴² Kosningalög 2021 nr. 112, 25. Júní. Tóku gildi 1. janúar 2022. Breytt með: L. 113/2021 (tóku gildi 16. júlí 2021). L. 137/2021 (tóku gildi 31. des. 2021). L. 18/2022 (tóku gildi 18. mars 2022). L. 62/2023 (tóku gildi 8. júlí 2023 nema III. kafli sem tók gildi 1. sept. 2023). L. 40/2024 (tóku gildi 1. júní 2024, falla úr gildi skv. fyrirmælum í 10. gr.; um gildis-tóku sjá nánar 10. gr.). L. 124/2024 (tóku gildi 15. nóv. 2024 og féllu úr gildi 1. des. 2024).

to kompleksowy akt składający się z 27 rozdziałów, w których znajdują się 143 artykuły oraz z przepisów przejściowych. Reguluje zasady, organizację i przeprowadzanie wyborów do Alþingi, wyborów prezydenckich, wyborów do organów lokalnego samorządu terytorialnego oraz organizację i przebieg referendum ogólnonarodowych, których materię określa art. 11 ust. 3, art. 26 i art. 79 ust. 2 Konstytucji Republiki Islandii⁴³ lub w innych sprawach szczególnych decyzje Alþingi (art. 2 ust. 2 Ustawy o Wyborach). „Wszyscy obywatele Islandii, którzy do dnia wyborów ukończyli 18 lat i mają miejsce zamieszkania w Islandii, mają prawo głosować w wyborach do Alþingi, wyborach prezydenckich i referendach” (art. 3 ust. 1). Ustawa reguluje szczegółowo tryb wpisania do Narodowego Rejestru Wyborców obywateli Islandii, którzy zamieszkują zagranicą. I tak w art. 3 ust. 2 stwierdza się, że obywatele Islandii, którzy ukończyli 18 lat i mieli miejsce zamieszkania w Islandii, mają prawo do głosowania przez 16 lat od zmiany miejsca zamieszkania poza Islandię. Po upływie tego okresu muszą złożyć wniosek do Urzędu Rejestracyjnego Islandii (*Þjóðskrár Íslands*⁴⁴, w jęz. angielskim *Registers Iceland*) o wpisanie do Narodowego Rejestru Wyborców⁴⁵. Wniosek musi zawierać imię i nazwisko wnioskodawcy, numer identyfikacyjny (*kennitala*), datę wyjazdu z Islandii, ostatni adres zamieszkania w Islandii oraz adres za granicą, a także oświadczenie wnioskodawcy, że pozostaje obywatelem Islandii. Urząd Rejestracyjny wydaje wytyczne dotyczące przyjmowania wniosków i procedury ich rozpatrywania. Wytyczne te mogą przewidywać możliwość złożenia wniosku drogą elektroniczną. Decyzja o wpisaniu danej osoby do Rejestru Wyborców jest ważna przez cztery lata od dnia 1 grudnia następującego bezpośrednio po złożeniu wniosku. Od decyzji odmownej Urzędu Rejestracyjnego Islandii przysługuje odwołanie do Komisji Odwoławczej ds. Wyborów (art. 22 ustawy). Zgodnie z art. 27 omawianego aktu wprowadzone zostało centralne tworzenie rejestrów (spisów) wyborców. W wypadku ogłoszenia wyborów do Alþingi, wyborów prezydenckich, wyborów samorządowych lub referendum, Þjóðskrár Íslands przygotowuje rejestry wyborców zgodnie z adresem zameldowania każdego wyborcy w rejestrze narodowym, jak precyzuje to art. 28 ustawy. Punktem odniesienia dla rejestru (spisu) wyborców jest godzina 12:00, na 38 dni przed dniem wyborów. Wyjątkowo, jeśli wybory parlamentarne odbywają się po powiadomieniu o rozwiązaniu parlamentu, datą odniesienia do rejestru wyborców jest godzina 12:00 na 32 dni przed dniem wyborów. W celu przeprowadzenia głosowania podczas wyborów komisje wyborcze korzystają z elektronicznego rejestru wyborców przygotowanego przez centralny Urząd Rejestracyjny. Tylko w wyjątkowych

⁴³ *Konstytucja Republiki Islandii*, tłumaczenie i wstęp J. Osiński, Warszawa 2009.

⁴⁴ Por. *Þjóðskrár*, <https://www.skra.is/> (15.04.2025).

⁴⁵ Por. *Kjörskrár og kosningar*, <https://www.skra.is/folk/kjorskra-og-kosningar/> (15.04.2025).

wypadkach można skorzystać z drukowanego rejestru wyborców, co określa art. 35 ustawy. W rejestrze wyborców zapisuje się imię i nazwisko, numer identyfikacyjny (*kennitala*), adres zamieszkania, płeć i obywatelstwo wyborców. Urząd Rejestracyjny może przetwarzać dane osobowe w celu przygotowania rejestrów (spisów) wyborców, przy czym przetwarzanie to odbywa się zgodnie z ustawą o ochronie danych i przetwarzaniu danych osobowych z 27 czerwca 2018 r., która weszła w życie 15 lipca 2018 r. z późniejszymi zmianami⁴⁶.

Nad przebiegiem wyborów do Alþingi, wyborów prezydenckich, wyborów do lokalnych organów samorządu terytorialnego i referendum czuwają określone w rozdziale IV ustawy zatytułowanym: Administracja wyborów i referendum; 5-osobowa Krajowa Komisja Wyborcza (*Landskjörstjórn*, w jęz. ang. *National Electoral Commission*, art. 12–14 ustawy) oraz pięć rodzajów komisji wyborczych (art. 15–19 ustawy). Ustawa określa szczegółowo tryb ich powoływania, prawa i obowiązki oraz nakaz współpracy z innymi instytucjami – Urzędem Rejestracyjnym Islandii (art. 21 ustawy) i Komisją Odwoławczą ds. Wyborów (*Úrskurðarnefnd kosningamála*, w jęz. ang. *Election Appeal Committee*, art. 22 ustawy), a także nadzór nad nimi ministra sprawiedliwości i Sądu Najwyższego Islandii⁴⁷. Szczegółowa analiza aktualnego islandzkiego prawa wyborczego i instytucji systemu wyborczego wykracza poza rozważania zawarte w niniejszym tekście oraz wymaga starannego, odrębnego opracowania. Jednak nawet komparatystyka pewnych aspektów z polskimi rozwiązaniami prawnymi i organizacyjno-technologicznymi wskazuje wiele ułomności i niedostatków w polskim prawie wyborczym i realizacji zasad systemu wyborczego w praktyce ustrojowej. Być może owe niedostatki i wady są zamierzone przez polityczne układy w ramach polskiej klasy politycznej, jednak wobec braku krytycyzmu wobec wielu z nich lub jednostronności ocen badaczy z zakresu prawa lub politologii, wydają się żenujące swoim poziomem w badaniach porównawczych. W aspekcie regulacyjnym i praktyce ustrojowej

⁴⁶ Lög um persónuvernd og vinnslu persónuupplýsinga 2018 nr. 90 27. Júní, <https://www.althingi.is/lagas/nuna/2018090.html> (15.04.2025).

⁴⁷ Krajowa Komisja Wyborcza (*Landskjörstjórn*) jest niezależnym komitetem administracyjnym utworzonym 1 stycznia 2022 r. Jej głównym celem jest: nadzorowanie przebiegu wyborów, wdrażanie ustawy o wyborach. Krajowa Komisja Wyborcza podlega ministrowi odpowiedzialnemu za sprawy wyborów, czyli ministrowi sprawiedliwości, który powołuje pięciu członków Komisji i taką samą liczbę zastępców na ich miejsce, zaś przewodniczącego Krajowej Komisji Wyborczej wybiera Alþingi. Aktualnie w Komisji zasiadają: Kristín Edwald – przewodniczący, Arnar Kristinsson, Ebba Schram, Indriði Ingi Stefánsson, Magnús Karel Hannesson, zaś zastępcami członków są: Elín Ósk Helgadóttir, Hulda Katrín Stefánsdóttir, Iðunn Garðarsdóttir, Ólafía Ingólfssdóttir, Valur Rafn Halldórsson. Por. <https://island.is/en/o/landskjorstjorn/about-landskjorstjorn> (16.04.2025).

przeprowadzania wyborów w Polsce odbiegają one znacznie od utrwalonych wzorców we współczesnych państwach demokratycznych.

W momencie wejścia w życie 1 stycznia 2022 r. Ustawa o Wyborach w art. 9 określiła liczbę okręgów wyborczych, ich nazwy oraz przypadającą do rozdziału liczbę mandatów do Alþingi w każdym z okręgów, zarówno liczbę mandatów zasadniczych, jak i wyrównawczych (*jöfnunarsæti*, w jęz. ang. *Leveling seats*). Instytucja mandatów wyrównawczych do parlamentu znana jest w Islandii od 1934 r. i występuje od dawna w innych państwach skandynawskich. W Danii została ona wprowadzona (*tillægsmandat*) dla poprawy proporcjonalnego rozdziału mandatów i zwiększenia równości głosów do ówczesnego Folketingu w 1915 r., w Szwecji w wyborach do jednoizbowego Riksdagu (*utjämningsmandat*) obowiązuje od 1970 r., a w Norwegii w wyborach do Stortingu, mającego jeszcze strukturę quasi-jednoizbową, została wprowadzona (*utjevningsmandat*) w 1989 r. W szczegółach istnieją różnice pomiędzy państwami skandynawskimi w przydzielaniu mandatów wyrównawczych⁴⁸. We wspomnianym art. 9 ust. 1 ustawa konstituuje sześć okręgów wyborczych w wyborach do Alþingi, a w ust. 2 określa liczbę przypadających im mandatów okręgowych i wyrównawczych, ich liczba, zgodnie z przepisem art. 31 ust. 2 konstytucji nie powinno być mniej niż 6 i nie więcej niż 7, a ich granice określa ustawa w art. 7 ust. 1 zatytułowanym: Okręgi wyborcze i obwody głosowania (*Kjördæmi og kjördeildir*), zaś przypadającą im liczbę mandatów w art. 7 ust. 3. Szczegółowe ustalenie granic okręgów w Reykjavíku i okolicach przepis art. 8 ust. 1 i 2 ustawy pozostawia do decyzji Krajowej Komisji Wyborczej. I tak ustanowiono:

- Północno-zachodni okręg wyborczy: 6 mandatów plus 1 wyrównawczy, łącznie 7 mandatów,
- Północno-wschodni okręg wyborczy: 9 mandatów plus 1 wyrównawczy, razem 10 mandatów,
- Południowy okręg wyborczy: 9 plus 1 mandat wyrównawczy, łącznie 10 mandatów,
- Południowo-zachodni okręg wyborczy: 12 plus 2 mandaty wyrównawcze, razem 14 mandatów,
- Reykjavík Południowy okręg wyborczy: 9 mandatów plus 2 wyrównawcze, razem 11 oraz
- Reykjavík Północny okręg wyborczy: 9 mandatów plus 2 mandaty wyrównawcze, łącznie 11 mandatów. W sumie daje to liczbę 63 mandatów deputowanych Alþingi, zgodną z przepisem art. 31 ust. 1 Konstytucji Republiki

⁴⁸ W odniesieniu do Stortingu, por. J. Osiński, *Norweski system wyborczy na tle wyborów do Stortingu z 19 września 1993 r.*, «Studia Polityczne» 1994, nr 3, s. 29–40.

Islandii, na którą składają się 54 mandaty zasadnicze okręgowe i 9 mandatów okręgowych wyrównawczych.

Warto w omawianym kontekście zwrócić jeszcze uwagę na przepis art. 10 ust. 1 omawianej ustawy, który stanowi, że po każdych wyborach do Alþingi Krajowa Komisja Wyborcza oblicza, zgodnie z art. 9 ust. 2 ustawy, czy liczba wyborców wpisanych do rejestru (spisu) wyborców przypadających na każdy mandat parlamentarny, w tym mandaty wyrównawcze, wynosi połowę liczby wyborców przypadających na każdy mandat parlamentarny w innym okręgu wyborczym, na podstawie wyników właśnie przeprowadzonych wyborów. Zgodnie z przepisem art. 31 ust. 5 konstytucji w takim wypadku Krajowa Komisja Wyborcza zmienia liczbę mandatów w okręgach wyborczych w celu zmniejszenia zaistniałej różnicy. Jednakże zmiana taka nie może nigdy przekraczać tego, co jest konieczne w danym momencie do spełnienia wymogów wspomnianego przepisu konstytucji. W art. 10 ust. 2 szczegółowo określono w jaki sposób Komisja powinna zmienić liczbę mandatów. Najczęściej w praktyce ustrojowej w 2022 r. i 2023 r., czyli przed wyborami z 30 listopada 2024 r. dokonywano tego przez przeniesienie jednego mandatu okręgowego z okręgu o najmniejszej liczbie wyborców w rejestrze (spisie) wyborców przypadających na jeden mandat do okręgu z największą liczbą wyborców przypadających na jeden mandat okręgowy. W wyborach do Alþingi podziału mandatów zasadniczych we wspomnianych okręgach dokonuje się według metody D'Hondta, a następnym krokiem jest przydzielenie mandatów rozdzielonych między partie kandydatom z partii o najwyższym „wyniku głosowania” po podliczeniu zarówno bezpośrednich głosów na kandydatów, jak i ich udziału w głosach partii w okręgu wyborczym. W Islandii „system głosowania na kandydatów” polega na tym, że dla każdego okręgu wyborczego każda partia zapewnia wstępnie uszeregowaną listę kandydatów poprzedzoną u góry karty do głosowania nazwą każdej partii, zaś wyborcy głosujący na partię mogą zmienić tę wstępnie uszeregowaną kolejność, zmieniając numerację poszczególnych kandydatów i/lub skreślając tych kandydatów, których nie popierają, tak aby tacy kandydaci nie otrzymali udziału w „osobistym głosie” wyborcy na partię. Zmiany kolejności kandydatów są ograniczone i są możliwe tylko wobec kilku pierwszych kandydatów na liście danej partii. Linia graniczna dla zmian jest ustalana dla pierwszych trzech kandydatów, jeśli partia uzyska tylko jeden ze wszystkich mandatów w okręgu wyborczym lub jeśli zdobędzie więcej niż jeden mandat, linia graniczna zostanie ustalona na wstępnie uszeregowanym numerze równym dwukrotności całkowitej liczby mandatów zdobytych przez partię w okręgu wyborczym. Jeśli więc partia zdobyła dwa mandaty w okręgu wyborczym, wyborca może zmienić ranking tylko czterech najwyżej sklasyfikowanych kandydatów na liście, przy czym wszelkie zmiany w rankingu doko-

nane przez wyborców poniżej tej linii są po prostu ignorowane przy późniejszym obliczaniu udziałów głosów kandydatów w każdej partii.

Ostateczna kolejność na liście partii ustalana jest według zmodyfikowanej metody Bordy. Przykładowo, jeśli liczba rozważanych kandydatów wynosi cztery osoby jak w powyższym przykładzie, wówczas pierwszemu w rankingu kandydatowi przypisuje się wartość 1 (tzw. pełny głos osobisty), kolejny otrzymuje wartość 0,75, a następni kandydaci odpowiednio 0,50 i 0,25. Przy sześciu rozważanych kandydatach w sytuacji uzyskania przez partię 3 mandatów w okręgu (przyjęta dwukrotność uzyskanych mandatów), pierwszy preferowany kandydat otrzymuje wartość 1, natomiast kolejni 5/6, 4/6 itd., a szósty 1/6 głosu. Skumulowany łączny wynik głosujących na poszczególnych kandydatów składających się z ułamków głosów zostaje wykorzystany do określenia, którzy kandydaci otrzymają mandaty zdobyte przez ich partię w danym okręgu wyborczym. Powyższe kwestie rozstrzygają przepisy zawarte w art. 108–115 rozdziału XVI omawianej ustawy, także te dotyczące rozdziału mandatów wyrównawczych, w czym uczestniczą partie, które uzyskały przynajmniej 5% głosów wyborców w skali całego państwa.

Islandczycy głosowali w sobotę 30 listopada 2024 r. po tym, jak spory dotyczące imigracji, polityki energetycznej i gospodarki oraz znaczące różnice zdań w koalicji zmusiły premiera Bjarni Benediktssona do rozwiązania koalicyjnego rządu i ogłoszenia przedterminowych wyborów. Premier ogłosił to najpierw w mediach 13 października 2024 r., co spotkało się z krytyką koalicjantów, a przede wszystkim przewodniczącej Ruchu Lewicy-Zielonych Svan-dís Svavarsdóttir. Pani Prezydent Islandii Halla Tómasdóttir wyraziła zgodę na przedterminowe wybory i ich termin, co premier B. Benediktsson przedstawił na posiedzeniu Alþingi 17 października. Termin wyborów w tak późnej porze roku i występujące wówczas warunki pogodowe nakazywały dużą mobilizację wśród organizatorów wyborów, jak i ich uczestników. Ostatecznie „egzamin” zdali wszyscy, bowiem na uprawnione 268 422 osoby, w wyborach wzięło udział 215 216 wyborców, czyli frekwencja wyborcza wyniosła 80,18% (najwyższa w Północno-zachodnim okręgu wyborczym – 82,3%) i była jedną z najwyższych w historii Islandii. W wyborach swoich kandydatów zarejestrowało 11 partii politycznych, na 17 prowadzących aktywną działalność a syntetyczne rezultaty wyborów zawiera tabela 1.

Rezultaty wyborów były po części spodziewane ze względu na systematycznie prowadzone badania opinii publicznej przez kilka podmiotów, w tym: Gallup, Maskína, Prósent. Wszystkie one wskazywały na zwycięstwo Sojuszu, choć od września 2024 r. jego notowania zaczęły spadać od ok. 26% głosów do ok. 20–21% w listopadzie 2024 r. Na to, że Partia Niepodległości przeegra wybory z Sojuszem zaczęły wskazywać badania Gallupa i Maskína od

Tabela 1. Wyniki przedterminowych wyborów do Alþingi z 30 listopada 2024 r.

Symbol partii	Nazwa partii	Liczba głosów	Procent głosów	Liczba mandatów, w nawiasie mandaty wyrównawcze	Różnica w stosunku do wyborów 2021 r.
S	Sojusz (<i>Samfylkingin</i>)	44,091	20,75	15 (1)	+9
D	Partia Niepodległości (<i>Sjálfstæðisflokkurinn</i>)	41,143	19,36	14 (2)	–2
C	Odrodzenie (<i>Viðreisn</i>)	33,606	15,82	11 (1)	+6
F	Partia Ludowa (<i>Flokkur fólksins</i>)	29,288	13,78	10 (3)	+4
M	Partia Centrum (<i>Miðflokkurinn</i>)	25,700	12,10	8 (0)	+5
B	Partia Postępu (<i>Framsóknarflokkurinn</i>)	16,578	7,80	5 (2)	–8
J	Socjalistyczna Partia Islandii (<i>Sósíalistaflokkur Íslands</i>)	8,422	3,96	0	0
P	Partia Piratów (<i>Píratar</i>)	6,411	3,02	0	–6
V	Ruch Lewica-Zieloni (<i>Vinstrihreyfingin – grænt framboð</i>)	4,974	2,34	0	–8
L	Partia Demokratyczna (<i>Lýðræðisflokkurinn</i>)	2,215	1,04	0	–
Y	Odpowiedzialna Przyszłość (<i>Ábyrg framtíð</i>)	42,000	0,02	0	–
Razem		212,470	100,00	63	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://www.mbl.is/frettir/kosningar/results/> (16.04.2025).

stycznia 2023 r.⁴⁹ Jeszcze wcześniej, bowiem od początku 2023 r. dwie pozostałe partie stanowiące oparcie dla rządu: Ruch Lewica-Zieloni i Partia Postępu zaczęły tracić poparcie. Było to zastanawiające, gdyż obie odwoływały się do całkiem innego elektoratu: pierwsza, skrajnie lewicowa i feministyczna partia kierowana przez Panią premier Katrín Jakobsdóttir miała ok. 7–8% poparcia (w wyborach 2021 r. – 12,6% poparcia), ale zmęczenie jej osobą jako premierem od 2017 r. było widoczne w badaniach. Druga, centro-prawicowa partia liberalno-agrarnistyczna na podobieństwo istniejących w innych państwach nordyckich odwoływała się do tradycji konserwatywnej i anty-UE, w wyborach 2021 r. uzyskała 17,3% głosów. Badania opinii publicznej na początku 2024 r. pokazywały, że może liczyć na ok. 5–6% wyborców. Na wiosnę 2024 r. wskazywano, że do Alþingi wejdą reprezentanci ośmiu partii politycznych, podobnie jak po wyborach w 2017 r. i w 2021 r. To jednak się zdecydowanie

⁴⁹ Por. *Samfylking mælist stærri en Sjálfstæðisflokkur*, <https://www.ruv.is/frettir/innlent/2023-02-02-samfylking-maelist-staerri-en-sjalfstaedisflokkur> (16.04.2025).

nie potwierdziło, bowiem mandaty uzyskali deputowani mniejszej liczby partii, podobnie jak po wyborach parlamentarnych w 2013 r.

Ostatecznie reprezentację w Alþingi uzyskało sześć partii, co wskazuje, że elektorat postawił na te ugrupowania, które jego zdaniem mogą rozwiązać konkretne problemy i z powodzeniem zmierzyć się z bolączkami, które dotyczą Islandię od szeregu lat. Zrezygnowano z głosowania na „partie eksperymentalne”, które pojawiają się na fali pewnej mody, często sprzeciwu pewnych środowisk wobec *establishmentu* (przykład Partii Piratów lub Świetlanej Przyszłości) oraz na partie ekstremalne – ekologiczne, feministyczne, tęczowe itp. Sukces odniosły partie o utrwalonych strukturach organizacyjnych, zrównoważonych programach i klarownym przywództwie, na co wskazują dane z tabeli 2.

Tabela 2. Partie i ich liderzy w Alþingi po wyborach 2024 r. (partie rządowe pogrubione)

Symbol partii	Nazwa partii	Przewodnicząca lub przewodniczący partii	Liczba mandatów w Alþingi od 30 listopada 2024 r.
S	Sojusz (<i>Samfylkingin</i>)	Kristrún Frostadóttir	15
D	Partia Niepodległości (<i>Sjálfstæðisflokkurinn</i>)	Bjarni Benediktsson	14
C	Odrodzenie (<i>Viðreisn</i>)	Þorgerður Katrín Gunnarsdóttir	11
F	Partia Ludowa (<i>Flokkur fólksins</i>)	Inga Sæland	10
M	Partia Centrum (<i>Miðflokkurinn</i>)	Sigmundur Davíð Gunnlaugsson	8
B	Partia Postępu (<i>Framsóknarflokkurinn</i>)	Sigurður Ingi Jóhannsson	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://www.mbl.is/frettir/kosningar/> (16.04.2025).

Wybory okazały się przegraną ugrupowań lewicowych, które znalazły się poza parlamentem. Wyborcy wsparli centro-lewicowy socjaldemokratyczny Sojusz (*Samfylkingin*), jako partię nawiązującą do zrównoważonych i modernizacyjnych programów partii socjaldemokratycznych w innych państwach nordyckich. Powolny rozpad Ruchu Lewicy-Zielonych rozpoczął się wraz z rezygnacją Katrín Jakobsdóttir najpierw z przewodniczenia partii 5 kwietnia 2024 r., a następnie 9 kwietnia 2024 r. ze stanowiska premiera rządu Islandii. Zasadniczym powodem był zamiar kandydowania w wyborach prezydenckich po tym jak w noworocznym orędiu prezydent Islandii Guðni Th. Jóhannesson ogłosił, iż nie zamierza kandydować w wyborach prezydenckich na kolejną,

trzecią już kadencję. Innym powodem były wcześniejsze głosy krytyczne zgłaszane przez członków Ruchu Lewicy-Zielonych, np. w sprawie przymusowych deportacji imigrantów, realizowanych na wnioski polityków z koalicyjnych Partii Niepodległości i Partii Postępu, które były bagatelizowane przez kierownictwo Ruchu Lewicy-Zielonych⁵⁰. Z badań opinii publicznej wynikało jednak, że kwestie migracji będą istotnym tematem przedterminowych wyborów, podobnie jak pogarszające się w odniesieniu do części środowisk poczucie bezpieczeństwa socjalnego. Partie lewicowe, oprócz Ruchu Lewicy-Zielonych także Socjalistyczna Partia Islandii i Partia Piratów, zostały zmarginalizowane, zaś wzmocnienie uzyskały partie centro-prawicowe o reformatorskim i społecznym profilu.

Podsumowanie

Rozmowy w sprawie powołania koalicji rządowej rozpoczęły się niezwłocznie po zakończonych wyborach. Wiodącą rolę odgrywał w nich zwycięski Sojusz Socjaldemokratyczny i jego przewodnicząca Pani Krístrún Frostadóttir, którą desygnowała na premiera rządu Islandii 3 grudnia 2024 r. powierzając jej misję utworzenia rządu, Pani Prezydent Republiki Halla Tómasdóttir⁵¹. W rezultacie negocjacji podpisana została umowa koalicyjna, którą na konferencji prasowej 21 grudnia 2024 r. rozpoczętej o godzinie 13:00 w Hafnarborg w podstołecznym Hafnarfjörður, zaprezentowały Panie przewodniczące partii koalicyjnych: Krístrún Frostadóttir z Sojuszu (*Samfylkingin*), Þorgerður Katrín Gunnlaugsdóttir z Odrodzenia (*Viðreisn*) oraz Inga Sæland z Partii Ludowej (*Flokkur fólksins*)⁵². Pani premier K. Frostadóttir – najmłodsza premier w historii Islandii (ur. 12 maja 1988 r.) – przedstawiła priorytety w polityce nowego, licząc od pierwszego rządu Jóna Magnússona powołanego 4 stycznia 1917 r., czterdziestego ósmego w historii rządu Islandii. Są wśród nich m.in.: zapewnienie bezpieczeństwa i stabilności mieszkaniowej obywateli, wdrażanie środków w celu wyeliminowania ubóstwa, oszczędności w administracji, w tym racjonalizacja wydatków państwa i uproszczenie systemu podatkowego przez wykluczenie wyjątków, rozwój i reformy infrastrukturalne, w tym systemów

⁵⁰ Por. L. Field, *Scratching the seven-year itch: Iceland votes to change government*, <https://links.org.au/scratching-seven-year-itch-iceland-votes-change-government> (16.04.2025).

⁵¹ Por. D. Adam, *Krístrún receives a mandate to form a government*, <https://www.ruv.is/english/2024-12-03-kristrun-receives-a-mandate-to-form-a-government-430057> (16.04.2025).

⁵² Por. M. Adamsdóttir, *We have a new government: summary of the press conference*, <https://www.ruv.is/english/2024-12-21-we-have-a-new-government-summary-of-the-press-conference-431492> (16.04.2025).

opieki zdrowotnej i socjalnego, inicjatywy mające na celu ochronę i promocję języka islandzkiego, a także wzmocnienie infrastruktury energetycznej z wykorzystaniem energii geotermalnej w celu osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2040 r. oraz promowanie bioróżnorodności i ochronę obszarów morskich. Z wypowiedzi Pani premier wynika również pozytywny stosunek do zmian konstytucyjnych, które w 2010 i kolejnych latach uzyskały znaczące poparcie społeczeństwa. Największe nadzieje w tym zakresie pokłada się w partii Odrodzenie (Liberalnej Partii Reform).

Liderki partii koalicyjnych – tzw. koalicja Walkirii – uzgodniły również, iż nowy gabinet będzie składał się z 11 ministrów, a więc jednego mniej niż dotychczas. Stanowiska rozdzielono przyznając po 3 ministerstwa do obsady każdej z partii, plus stanowisko Pani premier oraz stanowisko Ministra Finansów, które objął Daði Már Kristófersson, niebędący deputowanym żadnej partii. Oczekiwania wobec nowego rządu są znaczne i pierwsze miesiące jego prac wskazują, że są konsekwentnie realizowane. Zaufanie opinii publicznej do jego działalności po pół roku urzędowania utrzymuje się na podobnym, wysokim poziomie, mimo nieprzewidzianych problemów, które w międzyczasie przyszło rozwiązywać, m.in. rezygnacja 20 marca 2025 r. Minister Edukacji i Dzieci Ásthildur Lóa Þórsdóttir z powodu przyznania się do skandalu obyczajowego sprzed wielu lat⁵³.

Reasumując, Islandia jest aktualnie jedynym demokratycznym państwem na świecie, w którym najważniejsze stanowiska polityczne – prezydenta, premiera i liderkę trzech partii koalicji rządzącej i dodatkowo, największej partii opozycyjnej (od 2 marca 2025 r. Guðrún Hafsteinsdóttir) – pełni kobieta. Paradoksalnie, stało się to w rezultacie elekcji prezydenckiej i parlamentarnej z 1 czerwca oraz 30 listopada 2024 r., w których pełną porażkę poniosła dotychczasowa polityczna liderka islandzkiego feminizmu K. Jakobsdóttir, przegrywając wybory prezydenckie oraz w znacznym stopniu przyczyniając się do porażki i wyeliminowania Ruchu Lewica-Zieloni z udziału w Alþingi w obecnej kadencji. Sytuacja taka wraz z jednoczesnym osłabieniem znaczenia Partii Niepodległości przeciwnej dotąd reformom ustrojowym, może doprowadzić do dokończenia reform konstytucyjnych zapoczątkowanych w latach 2010–2011 przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego.

⁵³ Por. A. Kristjánsson, Á. H. Magnúsdóttir, Ásthildur Lóa *segir af sér ráðherraembætti*, <https://www.ruv.is/frettir/innlent/2025-03-20-asthildur-loa-segir-af-ser-radherraembætti-439331> (16.04.2025).

Bibliografia

- Adam D., *Kristrún receives a mandate to form a government*, <https://www.ruv.is/english/2024-12-03-kristrun-receives-a-mandate-to-form-a-government-430057> (16.04.2025).
- Field L., *Scratching the seven-year itch: Iceland votes to change government*, <https://links.org.au/scratching-seven-year-itch-iceland-votes-change-government> (16.04.2025).
- Fossheim K., *Authorised, Accountable and Autonomous? A Comparison of Elected and Non-Elected Representatives and Their Potential for Democratic Legitimacy*, «Scandinavian Political Studies» 2025, vol. 48, nr 2.
- Hardarson Ó. Þ., Önnudóttir E. H., *Election Report – Iceland*, «Scandinavian Political Studies» 2018, vol. 41, nr 2.
- Helgason A. F., Hardarson Ó. Þ., Ólafsson J. G., Önnudóttir E. H., Thórisdóttir H., *Electoral politics after the crisis: Change, fluctuations and stability in the 2021 Althingi Election*, «Icelandic Review of Politics and Administration» 2022, vol. 18, nr 1.
- Jonsson S. G., *Svandís Elected Left-Green Movement Leader*, «Iceland Review», <https://www.icelandreview.com/news/svandis-elected-left-green-movement-leader/> (20.06.2025).
- Kristjánsson A., Magnúsdóttir Á. H., *Ásthildur Lóa segir af sér ráðherraembætti*, <https://www.ruv.is/frettir/innlent/2025-03-20-asthildur-loa-segir-af-ser-radherraembaetti-439331> (16.04.2025).
- Önnudóttir E. H., Schmitt H., Hardarson Ó. Þ., *Critical Election in the Wake of an Economic and Political Crisis: Realignment of Icelandic Party Voters?*, «Scandinavian Political Studies» 2017, vol. 40, nr 2.
- Osiński J., *Norweski system wyborczy na tle wyborów do Stortingu z 19 września 1993 r.*, «Studia Polityczne» 1994, nr 3.
- Osiński J., *Prezydencjalizm Skandynawski. Finlandia i Islandia. Studium ustrojowe*, Warszawa 2020.
- Osiński J., *Przemiany polityczne na Islandii w warunkach kryzysu bankowego i gospodarczego*, «Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace» 2011, nr 1(5).
- Thorhallsson B., Rebhan Ch., *Iceland's Economic Crash and Integration Takeoff: An End to European Union Scepticism?*, «Scandinavian Political Studies» 2011, vol. 34, nr 1.